

POSTANOWIENIE

Dnia 14 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z wniosku Syndyka masy upadłości M. S. prowadzącej działalność gospodarczą pod firmą Firma Handlowa M. w T. przy uczestnictwie N. S.A. w W., N. Kancelarii (...) Sp. z o.o. w W. oraz F. S.A. w P. o wpis do rejestru zastawów, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 14 września 2017 r., skargi kasacyjnej uczestnika F. S.A. w P. od postanowienia Sądu Okręgowego w K. z dnia 11 lipca 2016 r., sygn. akt XIX Ga (...),

uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w K. zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w K. w przedmiocie odmowy wpisu zastawu do rejestru zastawów, wydane wskutek skargi o wznowienie postępowania, w ten sposób, że skargę oddalił.

Ustalił, że w dniu 18 grudnia 2013 r. M. S. złożyła wniosek o wpis na rzecz wierzyciela N. S.A. w W. zastawu rejestrowego, którego przedmiotem był zbiór wierzytelności lub praw o wartości 10 562 886,25 zł. Postanowieniem z dnia 24 grudnia 2013 r. Starszy Referendarz Sądowy dokonał wpisu zastawu do sumy 5 604 005,82 zł, a postanowieniem z dnia 23 stycznia 2014 r. wpisu N. Kancelaria (...) spółka z o.o. w W. jako zastawnika na podstawie umowy windykacji należności. Skarżąca w postępowaniu o wznowienie, F. S.A. w P., jest wierzycielem wnioskodawczyni M. S. na kwotę 7 627 913,59 zł i prowadziła przeciwko niej egzekucję. Po zajęciu, na wniosek spółki F., przez komornika w dniu 22 stycznia 2014 r. szeregu wierzytelności przysługujących M. S., zastawnik wezwał tę spółkę pismem z dnia 27 stycznia 2014 r. do zwolnienia spod egzekucji wierzytelności należnych od jednostek sektora finansów publicznych i wówczas spółka F. dowiedziała się o postępowaniu w przedmiocie wpisu zastawu rejestrowego do rejestru zastawów.

Na wniosek M. S. Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2014 r. ogłosił jej upadłość obejmującą likwidację majątku.

Sąd Okręgowy nie podzielił poglądu Sądu Rejonowego, że wobec prawomocnego umorzenia postępowania egzekucyjnego, wskutek ogłoszenia upadłości wnioskodawczyni, spółce F. przysługiwał przymiot zainteresowanego w sprawie o wpis do rejestru zastawów, bo uprawnienie tej spółki do egzekucji z wierzytelności wobec zastawcy zostało ograniczone na skutek pierwszeństwa zastawnika do zaspokojenia w postępowaniu upadłościowym.

W ocenie tego Sądu skarżąca spółka nie ma legitymacji do wniesienia skargi o wznowienie postępowania rejestrowego, bo nie mogła być uczestnikiem tego postępowania. Uczestnikami są z mocy art. 40 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (j. t. Dz. U. 2017 r., poz. 1278 ; dalej „ustawa o zastawie rejestrowym”) jedynie zastawnik, zastawca oraz dłużnik nie będący zastawcą. W świetle wykładni systemowej i celowościowej przepisy regulujące postępowanie o wpis do rejestru zastawów stanowią *lex specialis* dla ogólnej reguły określonej w art. 510 k.p.c. i ograniczają krąg uczestników postępowania. Sąd drugiej instancji uznał też, że spółka F. nie była

zainteresowanym i nie miała interesu prawnego w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. w uczestniczeniu w tym postępowaniu. Wpis zastawu na rzecz jednego z wierzycieli dłużnika nie powoduje bowiem powstania u reszty wierzycieli interesu prawnego. W przeciwnym przypadku konieczne byłoby wezwanie do udziału w każdej sprawie o wpis zastawu wszystkich wierzycieli dłużnika. Orzeczenie o wpisie nie ma wpływu na prawa wierzyciela, a jedynie na sferę faktycznego przebiegu ewentualnej egzekucji w postępowaniu upadłościowym. Nie ogranicza ono w żaden sposób sfery prawnej wierzyciela, nie niweczy jego roszczeń ani w żaden sposób nie dotyka jego praw. Skarżąca spółka posiadała interes faktyczny tj. żądanie zaspokojenia z masy upadłości na równi z zastawnikiem, ale wpis nie naruszał nawet pośrednio jej interesu prawnego.

W skardze kasacyjnej od powyższego postanowienia F. S.A. w P. zarzuciła naruszenie art. 40 ust. 1 pkt 2 i 44 ustawy o zastawie rejestrowym oraz art. 510 k.p.c. i wniosła o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 44 ustawy o zastawie rejestrowym do postępowania rejestrowego stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym, z uwzględnieniem przepisów ustawy.

Z unormowania tego wyprowadzić trzeba wniosek, że przepisy ustawy stanowią *lex specialis* w stosunku do przepisów kodeksu postępowania cywilnego, a generalne odesłanie oznacza, w razie braku uregulowania w ustawie, stosowanie przepisów postępowania cywilnego wprost w części dotyczącej postępowania nieprocesowego i przez odesłanie zawarte w art. 13 § 2 k.p.c., odpowiednio przepisów postępowania procesowego.

Przepisy ustawy o zastawie rejestrowym nie zawierają ogólnego przepisu określającego krąg uczestników postępowania o wpis zastawu rejestrowego. Nie wskazują również, kto może złożyć wniosek o wpis zastawu, bo art. 3 ust. 3 ustawy stanowiący, że wniosek składa zastawca albo zastawnik w terminie miesiąca od zawarcia umowy zastawniczej, został uchylony z dniem 11 stycznia 2009 r. Brak również uregulowania w przedmiocie legitymacji do złożenia wniosku o

zmianę wpisu lub jego wykreślenie, za wyjątkiem art. 19 ust. 3 pkt 1, 2 i 3 określającego podmioty uprawnione do złożenia wniosku o wykreślenie zastawu rejestrowego w razie jego wygaśnięcia.

Wbrew pogładowi wyrażonemu przez Sąd drugiej instancji podstawy do określenia kręgu uczestników postępowania o wpis nie stanowi również art. 40 ust. 1 ustawy o zastawie rejestrowym. Przepis ten w punktach 1 - 6 określa wyłącznie zakres treści wpisu i jako jeden z jej elementów koniecznych wskazuje w punkcie drugim wpis danych identyfikujących zastawcę, zastawnika oraz dłużnika nie będącego zastawcą, a więc podmiotów stosunku prawnego z umowy zastawniczej. Fakt, że zakres kognicji w postępowaniu rejestrowym o wpis zastawu rejestrowego jest zawężony, bo ogranicza się do badania jedynie treści i formy wniosku oraz dokumentów stanowiących podstawę wpisu w zakresie danych podlegających wpisowi (art. 40 ust. 1 pkt 6 ustawy), nie może przesądzać o kręgu uczestników postępowania. Ogólne odwołanie się przez Sąd drugiej instancji do wykładni celowościowej i systemowej nie znajduje uzasadnienia skoro ustawodawca świadomie nie określił tego kręgu, rezygnując nawet ze wskazania, kto może złożyć wniosek o wpis do rejestru zastawów, a jedynie szczegółowo unormował legitymację do złożenia wniosku o wykreślenie zastawu rejestrowego w razie jego wygaśnięcia.

Do określenia kręgu uczestników postępowania będą miały zatem zastosowanie wprost przepisy kodeksu cywilnego o postępowaniu nieprocesowym, a więc ogólna reguła określona w art. 510 § 1 k.p.c., jak również z mocy art. 694¹ § 2 k.p.c., odpowiednio art. 694³ § 1 i 2 k.p.c.

Istotą wpisu w rejestrze jest to, że mu podlega przedmiot zastawu, a nie podmiot podlegający wpisowi, tak jak np. w przypadku spółek handlowych, stowarzyszeń czy fundacji, a wpis danych identyfikujących podmioty stosunku prawnego z umowy zastawniczej jest wprawdzie istotny, ale stanowi tylko jeden z elementów wpisu zastawu. Dlatego odpowiednie zastosowanie art. 694³ § 1 i 2 k.p.c. musi prowadzić do wniosku, że z mocy tych przepisów uczestnikami postępowania jest zarówno wnioskodawca, jak i pozostałe podmioty umowy zastawniczej lub cesjonariusz wierzytelności zabezpieczonej zastawem.

Nie oznacza to jednak zamkniętego kręgu uczestników postępowania. Do takiego wniosku nie prowadzi zwłaszcza wyłączenie w art. 694³ § 2 zd. drugie k.p.c. stosowania w postępowaniu rejestrowym art. 510 § 2 k.p.c.; ma ono tylko takie znaczenie, że sąd nie jest obowiązany do wezwania do udziału w sprawie zainteresowanego, który nie jest uczestnikiem i nie należy do kręgu podmiotów stosunku zastawniczego. Ustawodawca nie wyłączył w postępowaniu rejestrowym stosowania art. 510 § 1 k.p.c., co oznacza, że ten, czyich praw dotyczy wynik postępowania o wpis do rejestru zastawów, może wziąć udział w tym postępowaniu w każdym stanie sprawy, jeżeli zgłosi swój udział w sprawie.

Skarżąca wnosząc skargę o wznowienie postępowania na podstawie art. 524 § 2 k.p.c. obowiązana jest do wykazania, że nie brała udziału w postępowaniu, którego wznowienia żąda, mogła brać udział w tym postępowaniu bo jest zainteresowanym, a więc mającym interes prawny związany z wynikiem postępowania, jak również, iż prawomocne postanowienie narusza jej prawa. Oznacza to, że legitymacja skarżącej do wytoczenia skargi o wznowienie związana jest z rozstrzygnięciem zagadnienia, czy miała interes prawny w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. do uczestniczenia w prawomocnie zakończonym postępowaniu o wpis zastawu rejestrowego. Rodzi to problem, czy wierzyciel zastawcy, który nie jest zastawnikiem, ma interes prawny w uczestnictwie w postępowaniu o wpis zastawu rejestrowego na rzecz innego wierzyciela zastawcy.

W postępowaniu rejestrowym o wpis zastawu nie można generalnie wykluczyć możliwości posiadania interesu prawnego uzasadniającego przymiot zainteresowanego przez inny podmiot, niż objęty zakresem stosunku prawnego umowy zastawniczej. Interes ten mogą mieć bowiem także inne podmioty, jeżeli wynik postępowania może mieć wpływ na ich sferę prawną. Zgodnie z dominującym stanowiskiem Sądu Najwyższego, interes prawny w postępowaniu nieprocesowym nie wynika z zagrożenia lub naruszenia sfery prawnej uczestnika, lecz z pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nimi stosunków prawnych i rodzą obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nim udziału. Interes ten może być bezpośredni lub pośredni, pozostający obok istoty oraz skutków mającego zapaść rozstrzygnięcia (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981 r.,

nr 8, poz. 144, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2006 r., I CK 329/05, nie publ., z dnia 4 stycznia 2012 r., III CZ 78/11, nie publ., z dnia 15 października 2015 r., II CZ 63/15, nie publ.). Nie ma również sporu, że ocena interesu prawnego musi być dokonana na podstawie wszystkich okoliczności sprawy z uwzględnieniem argumentów wskazanych przez zainteresowanego na poparcie tezy o wpływie wyniku postępowania na jego prawa.

Zainteresowanym jest więc ten, którego sytuacja prawna, prawa i obowiązki związane są z przedmiotem postępowania; mogą to być także podmioty nie będące stroną stosunku prawnego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia, na których sytuację prawną będzie miał wpływ wynik postępowania.

Skarżąca uzasadniała swój interes prawny, a jednocześnie przesłankę wznowienia postępowania w postaci naruszenia jej praw tym, że niekorzystny dla niej, jako wierzyciela pozostającego poza stosunkiem powstałym wskutek umowy zastawniczej, wpis zastawu rejestrowego został dokonany na podstawie nieważnej (bezsuktecznej) umowy zastawu rejestrowego zawartej z naruszeniem przepisów o zastawie rejestrowym i sprzecznej z art. 54 ust. 5 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (art. 54 ust. 6 ustawy).

Wbrew stanowisku Sądu drugiej instancji, interes skarżącej nie jest wyłącznie interesem ekonomicznym. Wiąże się on nie tylko ze sferą faktycznego przebiegu ewentualnej egzekucji w postępowaniu upadłościowym, ale również ze sferą pozycji prawnej skarżącej jako wierzyciela i ochroną tej sfery w zakresie sposobu i uprawnienia do egzekucji z określonych części masy upadłości. Zastawnik jest podmiotem uprzywilejowanym w postępowaniu upadłościowym (art. 20 ustawy o zastawie rejestrowym oraz art. 336 i 340 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe), bo wierzytelność zabezpieczona zastawem rejestrowym podlega zaspokojeniu się z przedmiotu tego zastawu z pierwszeństwem przed innymi wierzytelnościami. Zakwestionowanie podstawy prawnej tego pierwszeństwa przez podważenie ważności umowy o zastaw rejestrowy prowadzi do zmiany sytuacji prawnej zarówno zastawnika, jak i wierzyciela, który zastawnikiem nie jest. Zmiana sytuacji prawnej wierzycieli zastawcy może prowadzić do zmiany ich sytuacji ekonomicznej, co nie zmienia

oceny, że utrata prawa pierwszeństwa, a więc prawa w znaczeniu materialnym, w zaspokojeniu roszczeń przez podważenie ważności umowy o zastaw rejestrowy w postępowaniu o wpis zastawu, uzasadnia interes prawny wierzyciela nie będącego zastawnikiem. W postępowaniu o wpis, sąd badając treść i formę wniosku oraz dokumentów stanowiących podstawę wpisu w zakresie danych podlegających wpisowi, oddała wniosek, jeżeli treść dokumentów oczywiście narusza prawo (art. 40 ust. 3 ustawy o zastawie rejestrowym). W postępowaniu tym podlega więc badaniu treść umowy o zastaw rejestrowy, a w razie jej nieważności lub bezskuteczności, wniosek nie może być uwzględniony. Skarżąca może zatem podjąć ochronę swojego prawa w tym postępowaniu, bez konieczności prowadzenia procesu o ustalenie nieważności umowy.

Art. 524 § 2 k.p.c. formułuje dwie przesłanki wznowienia - brak udziału w postępowaniu zakończonym prawomocnym postanowieniem oraz naruszenie przez to postanowienie praw skarżącego. Istnienie przesłanki pierwszej nie jest uzależnione od naruszenia przez sąd przepisów postępowania, bo w postępowaniu nieprocesowym jest możliwe pominięcie osoby zainteresowanej, mimo że takie naruszenie nie nastąpi. Taka sytuacja procesowa może wystąpić w postępowaniu o wpis zastawu rejestrowego, bo przepisy ustawy o zastawie rejestrowym nie nakładają na sąd obowiązku działania z urzędu w zakresie ustalenia kręgu uczestników wykraczającego poza podmioty umowy o zastaw rejestrowy, a przeciwnie stosowanie art. 510 § 2 k.p.c. jest wyłączone. Z ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd drugiej instancji wynika, że skarżąca o postępowaniu o wpis zastawu rejestrowego dowiedziała się po wydaniu prawomocnego postanowienia. Skarżąca miała interes prawny w uczestniczeniu w tym postępowaniu i nie uczestniczyła w nim bez swej winy, a więc ma legitymację do wniesienia skargi. O zasadności skargi przesądzi natomiast ocena, czy prawomocne postanowienie wydane we wznowianym postępowaniu narusza prawa skarżącej z przyczyn przez nią wskazanych w zakresie sposobu i uprawnienia do egzekucji z określonych części masy upadłości.

Odnosząc się do poglądów wyrażanych przez niektórych przedstawicieli doktryny marginalnie jedynie trzeba wyjaśnić, że w postępowaniu o wpis zastawu rejestrowego nie można generalnie wyłączyć dopuszczalności skargi o wznowienie

postępowania, skoro przepisy ustawy o rejestrze zastawów oraz przepisy Działu VI, Tytułu II, Księgi drugiej nie zawierają takiego wyłączenia, w przeciwieństwie do postępowania wieczystoksięgowego, w którym takie wyłączenie wprost zawiera art. 626³ k.p.c. Ponadto przepisy tych ustaw nie wprowadzają takich rozwiązań, które mogłyby prowadzić do zmiany lub uchylecia prawomocnego postanowienia na wniosek lub z urzędu. Odwołanie się natomiast do przepisów ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (j.t. Dz.U. 2017 r., poz. 700) stanowiłoby zbyt daleko idącą analogię, bo zgodnie z nimi zmiana lub wykreślenie wpisów związana jest z działaniem sądu z urzędu, co jest wykluczone w postępowaniu o wpis zastawu rejestrowego.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

jw

r.g.